

UYGUR METİNLERİNDE YILAN*

Ümit Özgür DEMİRCİ**

ÖZET

Orta Asya'da bozkır hayatı yaşayan Türklerin hayatlarında hayvanlar önemli bir yer tutmuştur. Türk menşeli olduğu düşünülen 12 hayvanlı takvim, her biri bir hayvan adıyla anılan 12 yıllık devre esasına dayanmaktadır. Hayvanlar Türklerin inançlarında da önemli bir yere sahiptir; Gök Tanrı, Manihaizm, Budizm gibi dinlerde hayvanlar çeşitli düşünceleri veya ruhları temsil etmiştir. Şamanizm inancında yılan, Şaman'ı kötü ruhlara karşı korurken, Budizm inancında var oluş döngüsünün merkezinde bulunan yılan, kızgınlığı temsil eder. Budizm'deki reenkarnasyon inancına göre önceki hayatlarında kötülük yapan canlılar, bir sonraki hayatlarında dünyaya geldiklerinde ruhları, karanlıklar dünyasında yılan, fare, domuz vb... hayvanların bedeninde dünyaya gelir. Türklerin sosyal ve dinî hayatlarında çeşitli inançları sembolize eden yılan, edebi eserlerine de konu olmuş ve edebi eserlerde 12 hayvanlı takvimin yılan yılı anlamında, Budizm inancının işlendiği dinî metinlerde hayatlarında kötülük yapan canlıların bir sonraki yaşamında ruhlarının yılan bedeninde dirilmesi gibi anlamlarda kullanılmıştır. Yılan mitolojide de kendine yer bulmuş ve doğu ile batı mitolojilerinde yaşamsal kudreti, gücü sembolize etmiştir. Yunan mitolojilerinde kayıp hazinelerin bekçisidir. Yine batı ve doğu mitolojilerinde halka şeklini almış yılan en eski evrenin bekçisidir, doğu ve batı mitolojilerinde kuyruğunu ağzına almış, kuyruğunu ısırarak sonsuzluğu sembolize eder. Özellikle ölümsüzlüğü sembolize eden halka halindeki kuyruğunu ısırarak yılan şeklini biz resim, heykel gibi güzel sanatlarda da buluruz.

Anahtar Kelimeler: yılan, bozkır kültürü, Budizm, karanlıklar diyarı, kötü ruhlar.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, El-mek: umitdemirci41@gmail.com

UYGHUR SNAKE IN THE TEXT

ABSTRACT

The animals have an important role in the life of the Turks who lived in the steps of middle Asia. The 12 animal calendar that is thought to be Turkish origin is based on a 12 year period each named by an animal. Animals also have an important role on the beliefs of the Turks. Animals represent various thoughts and spirits at the religions such as Sky God, Manichaeism and Buddhism. While the snake protects the Shaman against the evil spirits in the shamanism religion, it is in the center of the existence loop and represents the anger in Buddhism. According to the reincarnation belief in Buddhism, the spirits of the creatures who do evil in their previous lives, will reincarnate in the world of darkness in the body of animals such as snake, mouse, pig etc. Snake symbolizes various beliefs in the social and religious beliefs of Turks and it was also subjected in literary works. It is used in literary works as a snake year of 12 animal calendar, in the religious texts of Buddhism it is used in the meanings of resurrection of the creatures who do evils in their life, in a snake body for their next life. Snake has found a place in mythology and the vital power eastern and in western mythology, power was symbolized snake, Greek mythology is the guardian of the lost treasure; again the public has taken shape in the western and eastern mythology, the old serpents is the guardian of the cosmos. In the eastern and western mythology has taken his tail in his mouth snake biting its tail symbolizes eternity.

Key Words: snake, steppe culture, Buddhism, the land of darkness, evil spirits.

Bozkır Uygur Kağanlığı döneminde Gök Tanrı inancıyla birlikte Şamanizm'i, Kansu Uygurları döneminde Maniheizm ve Budizm'i resmi din kabul eden Uygurlar, bu dinlerde çeşitli anlamları sembolize eden *yılan*, *ejderha*, *it (köpek)*, *domuz*, *maymun* gibi hayvan isimlerini edebi eserlerinde de çeşitli anlamlarda kullanmışlardır. Biz de bu çalışmamızda Şamanizm, Maniheizm ve Budizm dinlerinde yılanın hangi durumlarda kullanıldığı ve umumiyetle dinî metinlerden oluşan Uygur edebiyatında "*yılan motifinin*" nasıl kullanıldığını tespit etmeye çalışacağız. Türklerin bu dönemdeki dinleri olan Gök Tanrı, Şamanizm, Budizm ve Maniheizm gibi dinlerde yılanın hangi durumları sembolize ettiği verildikten sonra, Uygur edebî eserlerinde tespit ettiğimiz örnekler verilerek, değerlendirilecektir.

Şamanizm'de yılan çeşitli anlamları sembolize eder örneğin: Davulun derisinin içindeki resimler "*davulun sahibi*" ile kirişi anlatır. Biraz altta davulun kasnağının yapıldığı, tanrısal kökenli kayın ağacı ile davulun derisinin yapıldığı geyik ve nihayet yeraltı denizinde yaşayan bir yılan; kirişin üst tarafında ise güneş, ay ve yıldızların resimleri göze çarpar.¹ Ayrıca yılan sembolü Şamanın giysisinde de bulunur: Cübbenin bir yanından *yutpa* adlı yeraltı canavarını simgeleyen, siyah ya da kahverengi kumaştan yapılmış bir şerit sarkar. Bu şerit şekil olarak çatal kuyruklu, dört ayaklı, ağız açık bir yılan benzer, bu yılan sembolü Şamanı kötü ruha karşı korur.² Budizm

¹ Buluç 1997: 20.

² Buluç 1997: 21.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

inancında yılan; varoluş döngüsünün merkezinde kızgınlığı temsil eder, domuz ise açgözlülüğü ve cahilliği, horoz cinsel tutkuyu temsil eder; bu üçü ise birlikte insanı illüzyonlar dünyasına ya da yaşam çarkına bağlayan günahları işaret eder. Yılan bazen, bir hastalık ve yokluk döneminde insanları iyileştirmek için kendini bir **nāga**'ya³ dönüştüren Buda ile ilişkilendirilir.⁴ Manihaizm, aslında Zerdüş DUALİZMİ, Babilonya folkloru, Budist ahlâk ilkeleri ve Hıristiyan unsurların bir karışımından oluşmaktadır. Bu birleşimde önde gelen anlayış iki ezeli ilkenin, **iyi ve kötünün**, çatışmasıdır. Bu **iyi ve kötünün** çatışmasında yılan kötülüğü ve karanlığı simgeler.⁵ Buraya kadar İslamiyet'ten önce Türklerin inandığı dinlerde “yılan sembolünün” ne anlamlar ifade ettiği üzerinde durduk, şimdi Uygur metinlerinde “yılan” kelimesinin hangi anlamlarda kullanıldığına ve hangi durumları sembolize ettiğine bakalım.

Yıl anlamında kullanılmaktadır:

s(e)k(i)[z ot(u)z] y(a)ş(i)ma yıl(a)n yılka türk (e)l(i)n (a)nta bulg(a)d(i)m (a)nta art(a)td(i)m “28 yaşındayken yılan yılında Türk ilini orada aldım orada yok ettim” (Tar D 5).

b(a)rs yılka yıl(a)n yılka (e)ki yıl y(a)yl(a)d(i)m (Tar B 1-2) “Pars yılında (ve) yılan yılında iki yıl (orada) yayladım”, *üçünç aykı yılan künke* “Üçüncü ayda yılan gününde” (SYU VI 18 14), *bêş yegirminç künte hin yılan künke tüketti* “15. günde Hinayana yılan gününde tamamladı” (SYU VI 18 14), *küz yetinç ay ki yılan künke nom akdartaçı* “Güzün yedinci ayında yılan gününde öğretici aktarıcı” (SYU VI 18 14), cümlelerinde 12 hayvanlı takvimin yılan yılı ve yılan yılının çeşitli ay veya günlerine denk gelen olaylar ifade edilmiştir.

Yılan dünyasında doğma anlamında:

tört yılan bir kamatsita turmuş tég tört m(a)habutlug yılanlar özke tözi öñi öñi ol tursarlar y(i)me bir yërte aqtınurlar inerler üstin altın yorırlar tolp et'özte yadılıp eñ kininte barırlar ürlüksüz öçmek törüke tört uluglug agulug yılanlarınñ arasında yerli suvlu ekegü üküşrek kodı inerler “(Sanki) dört yılanın bir kuş kafesinde olması misali (bedendeki) dört mahâbhütlü yılanların asılları başka başkadır. Bir yerde de dursalar, yukarı aşağı inerler, aşağı yukarı doğru hareket ederler, bedeninin tamamında yayılıp en sonunda fâni yokluk *dharmasına* varırlar. Dört büyük zehirli yılan arasında, yer ve su yılanının ikisi daha çok aşağı inerler” (Uçar 2009: 275), örneğindeki *tört yılan* ibaresi Budizm inancına göre insan bedenindeki dört ihtiras olan cehalet, şehvet, öfke ve kibri ifade ederken, *tört mahabutlug yılanlar* ibaresi de vücudun dört elementi olan toprak, su, ateş ve havayı karşılamaktadır (Tokyürek 2013: 269).

yılıkı ajunınta tugdokda böy tiler kayır yılan bolmuşların kaçan kişi ajunınta tugdokda öñsüz kışkırtısız sevigisiz taplagsız bolmuşların...(AY 299 15-18), “Yılkı dünyasında doğduğu zaman renk talep eder, kayır yılan (olarak) doğanların kişi dünyasında renksiz sevgisiz olanların...” (AY. Burada Budizm inancındaki reenarnasyon anlatılmaktadır, Budizm inancındaki reenarnasyona göre, ruh ölümsüzdür ve sürekli yeni bedenlerde yaşamaya devam eder, bu ruhsal döngü içerisinde ödül ve ceza dualityesi vardır. Bu ödül ve ceza dualityesine göre insan yaşamında kötülükler yapmışsa onun ruhu, sonraki yaşamında hayvan bedeninde dünyaya gelebilir. Aşağıda BT XXV içerisinden alınan örnek de aynı fikri anlatmaktadır; *ol ayıg kılınçımniñ kınamaktın munı tég*

³ **Nāgalar**, insandan üstün varlıklardır. Sualtı cennetlerinde yaşar, ırmakların, göllerin, denizlerin diplerindeki mücevher ve inci kakmalı, göz kamaştırıcı saraylarda yaşarlar. Dünyasal sulara depolanan yaşam enerjisinin beğensidirler. Ayrıca derin denizin zenginliklerine de muhafızlık yaparlar. Kafalarında değerli bir mücevher taşıdıkları kabul edilir. Nagaların önemli bir işlevi de kapı muhafızlığıdır. Bundan dolayı **Hindu** ve **Budist** tapınaklarının görkemli kapılarında sık sık görülürler (Astroset Semboller Araştırma Grubunun internet sitesindeki “yılan sembolü” adlı yazıdan alınmıştır, bakınız: www.astroset.com).

⁴ Tokarev 2006: 150.

⁵ Tokarev 2006: 200.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

korkınçig agulug yılan etözlüg tınlıg tugdum “O kötü davranışımın ayıplanmasından dolayı bunun gibi korkunç ve zehirli yılan (bedenli canlı olarak) tekrar dünyaya geldim” (BT XXV 71).

bir agulug yılan ordoka agtınıp kēlip etözin kuvatsı[n] türgeklenip yaşınka ogşatı yalınayu turur közin tetrü körüp agızın açıp hanka yülüg utru turdı: anı körüp han artokrak ürküp korkup onguluksuz yaşguluksuzka tegip k(e)ntü özin apıtı yapıtu umadın turup kēlip ol yılanka ev(e)t bo bizin ordo karşı tapıgçı udugçı kişiler: adın y(i)me üküş telim yatgak turgak erenler üze koduru odug sak erip: yene bo seni osugluk yılanka tugguluk törügülük oron y(i)me ermedin s(e)n kayu küçünke tayanıp munta kirtin [birök] kirtin erser odgurak munta ada tuda kılıp [...] mu ugrayur s(e)n tēp ayıtdı hannı [antag osoglu]g y(a)rlıgın eşidip hanka yılan kişi tili üze ay t(e)[ıri] élig m(e)n erser sizin öñreki çizi atl(i)g hatununuz erür m(e)n “Bir zehirli yılan şehrin surlarına tırmanıp gelip vücudunun düğüm düğümlerini ömrüne benzetip alev alev parlamakta, gözünün arka kısmına (kalani) görüp, ağzını açıp Han’a doğru yürüyerek (önünde) dimdik durdu: Onu gören Han oldukça fazla korkup, ürküp kendisini gizlemeden saklamadan (oraya) ulaşıp kendisi yılanın karşısına gelip o yılanı; evet bu bizim şehrimiz, karşıda hizmetçi kişiler (bunlardan) başka oldukça fazla sayıda yatan, (ayakta) duran kişiler üzerine büsbütün uyanık ayakta olanların (yanına) erip: Yine sen faydalı yılanın doğup türediği yere ermedin. Sen hangi gücüne dayanıp buraya girdin, (birlikte) buraya girdin ise sarıh biçimde burada tehlike kılıp [...] mı uğruyorsun, deyip söyledi, Han’ın (onun gibi) faydalı fermanını işitip, Han’a yılan kişilerin dilince ‘Ey Tanrı Hükümdar, ben sizin önceki (yaşamdaki) Çizi adlı hatununuzum” (BT XXV 47-61). Bu örnekte de yine benzer bir durum ifade edilmiştir, önceki hayatında muhtemelen kötülükler yapmış olan Han karısı Çizi adlı kadının yeniden dünyaya geldiğinde bir yılan bedeninde dirilen ruhu anlatılmıştır. Zaten aynı eserin daha sonraki satırlarında da dünyaya yılan bedeni içerisinde gelen Çizi Hatunun iyi-kötü, günah-sevap gibi davranışlarından dolayı (kötülük ve günahlarının çok daha fazla olmasından dolayı), bir sonraki yaşamında ruhunun dünyaya yılan bedeninde gelmesi anlatılır: *han bo savıg eşidip açığı kēlip yerinüyü boguzı tıklıp yıglayu anıñ küsüşin tilikin takı y(i)me ança sözletgeli sakınıp turur erken ançgınça ol yılan közünmedin yitlinip bardı ötrü ol lovudi han bo b(e)lgüg bo savıg t(e)rkın tañır kap köñülü karını artok çöküp batıp üküş [...] inançın tayançın öskinte kigürüp bo savlarıg yarlıkap olarnı birle çizi hatun için neteg yanlıg buyan edgü kılınçig kılgu erki tēp keñşeşip odgurak kılı umadın* “Han bu sözü işitip öfkelenip gelip ağlamaktan boğazı tıkanıp (yine) ağlayarak onun dileğini öylece söyletmeyi düşünüp dururken, bu sırada o yılan görünmeden yok olup (oraya) ulaştı, daha sonra o Lovudi Han, bu sözü hemen inkâr edip kara gönü ve karnı çöküp batıp çok [...] vezire doğru getirip bu sözleri emredip onlarla birlikte Çizi Hatun için neden iyi-kötü, günah-sevap gibi davranışlar yaptın deyip (kendi kendine) söylenip (bunu) açık bir hale getiremediler (BT XXV 80-91).

Yine aşağıdaki örneklerde de bir önceki yaşamında yaptığı kötülükler ve ihtiraslar nedeniyle kötü hayat dünyasında hayvan bedeninde dünyaya gelme anlatılır:

yēti ajunların toñuznuñ itnıñ tilkünün biçinnin agulug yılanın kara kuşnuñ karganın boy iti arıgsız yiteçilerin ajunıta tugarın körüp “Yedi hayat şekilleri ile domuzun, köpeğin, tilkinin, maymunun, zehirli yılanın, kartalın, karganın bu yedi kirli yiycilerin dünyasında doğduğunu görüp” (Tokyürek 2013: 268), *neçe neçe ajunta yılan ulatı bağırın yorigma tınl(ı)gların ajunıta tugup* “Pek çok hayat biçiminde yılan ve bağıri üzerinde sürünen canlıların dünyasında doğup” (Tokyürek 2013: 268).

negünin küçinte bo agulug yılanlar bo montag körksüz ajunta tugmuşlar, otgurak uktı: evke nızvani küçinte munta tugmuş erürler “Bu zehirli yılanlar (sayesinde) nasıl bunun gibi kötü dünyada doğmuşlar? O, açık bir şekilde anlattı: Onlar ihtirasları (nedeniyle) burada doğmuşlar” (MaitrH Y 174-176).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Yine Uygur metinlerinde “yılan” yedi kötü hayvan arasındadır ve önceki hayatlarında kötülük ve günah işleyenler, aralarında yılanın da olduğu yedi kötü hayvan dünyasında dünyaya gelirler: *biçinniñ agulug yılannıñ kara kuşnuñ karganıñ boy iti arıgsız yiteçilerniñ ajunıta tugarın körüp* “Maymunun, zehirli yılanın, kartalın, karganın bu yedi kirli yiyicilerin dünyasında doğduğunu görüp” (Tokyürek 2013: 268).

Öldürülmemesi gereken canlılar arasında kullanılır:

Budizm inancına göre, bazı canlıların öldürülmesi günahdır ve bu işi gerek meslek icabı yapan gerekse çeşitli nedenlerden dolayı canlıları öldüren kişiler, aşağılanmış insanlardır ve doğrudan cehenneme gitmeleri gerekir.⁶ Aşağıda bu düşünceyi anlatan örnek cümlelerde bu durum ifade edilmiştir:

üküş ud koy kuş takıgu it lagzın agulug yılan ulatı tınlıglarığ ölürmüş erser alku ağır tsuy irinçü kulmuş ol kişi köni köni tamuka kirmiş kergek “Pek çok sığır, koyun, kuş, tavuk, köpek, domuz, zehirli yılan ve başka başka (diğer) canlıları öldürmüş ise bütün bu kötü davranışlarından dolayı aşağılanmış olan (günaha girmiş) o kişinin doğrudan cehenneme gitmesi gerekir” (Zieme 2009a: 407), *yılan ölürgüçi* “Yılan öldürücü (öldüren)” (Tokyürek 2013: 269).

Benzetme unsuru olarak kullanılır:

burunnuñ oñdın soldın yütlerinte yılan yorır tég kulgakda <takı> arınıñ üni tég seviglig ün eşidilir, “Burnunun sol ve sağ tarafında yılan yürür gibi, kulağında arının sevimli sesi gibi (Tokyürek 2013: 269), *taştıñki belgüte kök kalıkda avatudi tamur yılanka okşatı turur* “Dışarıdaki işaret gökyüzündeki Avatudi damarlı yılanı benzetilir” (Zieme-Kara 1978: 717-718), örneklerinde çeşitli unsurlar yılanı benzetmiştir.

az amranmak köñül agulug yılanka okşayur “Hırs, ihtiras sevgisi (bağlılığı) olan zihin zehirli yılanı benzer” (BT XXVIII C 79), örneğinde hırs ve ihtiraslı insan, zehirli yılanı benzetmiştir. Budizm inancına göre zihni hırs ve ihtiras dolu insanlar, günah işlerler ve işledikleri bu günahların sonucunda bir sonraki hayatlarında kötü hayat dünyasında ruhları; ejderha, yılan, fare, örümcek vb... hayvan bedeninde dünyaya gelirler.

Tıp metinlerinde yılan derisi ilaç olarak kullanılır:

yana em yılan kasıkın küyürüp külin alıp bor birle içürgü ol asan bolur “Yine ilacı, yılan kabuğunu yakıp, külünü alıp şarap ile karıştırıp içersen, (bu senin) sağlığına iyi gelir” (Tokyürek 2013: 269), örneğinin yanında yine *yılan terisin dört belirteki toprak mur ud ödi sirke birle katıp içgü ol ölmüş kenç erser y(i)me tüşgey* “Yılan derisini, dört yol ağzındaki toprağa bal, sığır ödü ve sirke ile karıştırıp içmek (anne karnında) ölmüş fetüsü düşürecektir (Tokyürek 2013: 269), örneklerinde de görüldüğü gibi yılan derisi o dönemde halk arasında ilaç olarak da kullanılmıştır.

Yılan çeşitli korkuları, kötülüğü ve çirkinliği temsil eder:

ülgençsiz yüzlüg ülgençsiz kollug yılanlar üze sevigsiz itig tümegler üze itgilig tümeglig bars terisi “sayısız yüzlü, sayısız kollu yılanlar üzerinde çirkin ve sevimsiz süsler üzerine süslü ve güzel pars derisi” (Kara-Zieme 1976: D 13), örneğinde pars derisinin süsü ve güzelliği anlatılırken, pars derisi yılan derisi ile karşılaştırılmış ve yılan derisinin çirkin ve sevimsizliği anlatılmıştır.

BT serisi içerisinde BT XXIII. eserde *yılan, ateş, pars, aslan, su* gibi korkulardan kurtulabilmenin yolu Budanın öğretilerinden geçmektedir ve bütün bu kötülükler ve bunların insan üzerine saldırdığı korkularda umut yine Budizm inancındadır:

tınl(i)glar korkıncınta ‘Canlıların korkularında,

⁶ Tokarev 2006: 155.

<i>umug bolzun</i>	umut olsun.
<i>el han korkınçinta</i>	İl Han korkularında,
<i>umug bolzun</i>	umut olsun.
<i>yaja korkınçinta</i>	Fil korkularında,
<i>[u]mug bolzun</i>	umut olsun.
<i>arslan korkınçinta</i>	Arslan korkularında,
<i>umug bolzun</i>	umut olsun.
<i>bars korkınçinta</i>	Pars korkularında,
<i>umug bolzun</i>	umut olsun.
<i>[ot] korkınçinta</i>	Ateş korkularında,
<i>[umug] bolzun</i>	umut olsun.
<i>[su]v korkınçinta</i>	Su korkularında,
<i>umug bolzun</i>	umut olsun.
<i>yılan korkınçinta</i>	Yılan korkularında,
<i>umug bolzun</i>	umut olsun. (BT XXIII 92-109).

Yıldız adı olarak kullanılmıştır:

kidin kara yılan “Kuzeyde kara yılan” (Tokyürek 2013: 270), örneğinde de “*yılan*” ismi bir yıldız adı olarak kullanılmıştır.

KISALTMALAR

Tar	Taryat Yazıtı
Suy	Uygurrskaya Versiya Biografi Syuantszana
AY	Altun Yaruk
BT	Berliner Turfantexte

KAYNAKÇA

- ARAT, Reşid Rahmeti, *Türkische Turfan-Texte*, VII, SBAW, 1936.
- BANG, W. und A. von Gabain und R. Rachmati (Rahmeti) Arat, *Türkische Turfan-Texte VI*, SPAW, 93-192, Berlin, 1934.
- BANG, W. und A. von Gabain, *Türkische Turfan-Texte I- V*, I = SPAW 1929, 1-30, II = SPAW 1929, 411-430, III = SPAW 1930, 183-211, IV = SPAW 1930, 432-450, V = SPAW 1931, 323-356, 1929-1931.
- BANG, W., A. von GABAIN, *Türkische Turfan Texte IV*, Berlin (SPAW, Phil-hist KI: 24: 432-450, 1930).
- BULUÇ, Sadettin, *İslam Ansiklopedisi*, cilt: 11, sayfa: 310-335, İstanbul, 1997.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- GABAIN, A. Von, *Türkische Turfan-Texte VIII* (Texte in Brāhmī-Schrift), ADAW, Berlin, 1954.
- GABAIN, A. Von, *Uigurica IV*, ADAW, Berlin, 1931.
- GABAIN, A. Von und W. Winter, *Türkische Turfan-Texte IX*, ADAW, Berlin, 1958.
- GABAIN, A. Von, *Türkische Turfan-Texte X*, ADAW, Berlin, 1959.
- KARA, Georg, Peter ZIEME, *Fragmenta Tantrischer Werke in Uigurischer Übersetzung*, Berlin: Akademie Verlag (Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients-Berliner Turfantexte VII, 1976).
- KAYA, Ceval, *Uygurca Altun Yaruk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- LE COQ, A. Von, *Türkische Manichaica aus Chotscho I-III, I= APAW 1911, Anhang Berlin 1912, II= APAW 1919, III=APAW 1922* (Türkçesi: Fuat Kösearif, *Türkçe Mani Metinler I*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1932).
- MÜLLER, F. W., *Uigurica I*, APAW, Berlin, 1908.
- MÜLLER, F. W., *Uigurica II*, APAW, Berlin, 1911.
- MÜLLER, F. W., *Uigurica III*, APAW, Berlin, 1922.
- MÜLLER, F. W., *Uigurica IV*, (A. v. Gabain tarafından yayımlandı), APAW, Berlin, 1931.
- RACHMATI (Rahmeti) Arat, Gabdul RAŞİD, *Zur Heilkunde der Uiguren (I)*, Berlin, (Aus: SPAW. Phil-hist KI: 23: 451-473, 1930).
- RÖHNBORN, Klaus, *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien 1-6, Franz Steiner Verlag GMBH-Wiesbaden, 1977.
- SHÖGAITO, Masahiro, Lilia TUGUSHEVA, Setsu FUJISHIRO, *The Daśakarmapathāvadānamālā in Uigur*, from Collection of the St. Petersburg Branch of the Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, Shokado, Nakanishi Printing, Kyoto, Japon, 1998.
- SOOTHILL, William Edward, Lewis HODOUS, *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms*, London, 1937.
- TEKİN, Şinasi, *Kuan-şi-İm Pusar (Ses İşiten İlah)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1960.
- TEKİN, Şinasi, *Maitrisimit nom Bitig*, Berliner Turfantexte IX, Berlin, 1980.
- TOKYÜREK, Hacer, “Eski Uygurcada Hayvan Adları ve Bunların Kullanım Alanları”, *TÜBAR*, sayı: XXXIII, Bahar, sayfa: 221-280, Niğde, 2013.
- UÇAR, Erdem, *Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 2009.
- USER, Hatice Şirin, *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya, 2009.
- ZIEME, Peter, “Old Turkish Versions of the ‘Scripture on the Ten Kings’”, *Fragmenta Buddhica Uigurica* Ausgewählte Schriften von Peter ZIEME, S. C. Raschmann und J. WILKENS, K. SCHWARZ Verlag, Berlin, 323-349, 2009a.
- ZIEME, Peter, Georgy KARA, *Ein Uigurischer Totenbuch*, Nāropas lehre in Uigurischer Übersetzung, Budepest: Akademia Kiado, 1978.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

